

стаємо мовчазними свідками, як на догоду іноземним інтересам перекручуються підтверджені документально історичні факти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончар О. Щоденники. У 3 т. / Упоряд. В. Д. Гончар. – К.: Веселка, 2002 – 2004.
2. Юренко Ю. Спогади «З берегів юності» // Добромисл. – 1997. – № 1–2. – С. 165.
3. Мищенко О. Бескровная война. Рассказы о голоде 1933 года, записанные в селах Козельщинского района на Полтавщине. – К.: Общество «Знання» УССР, 1990.

УДК 94(477)"1943/1945":614.885

ДО ПИТАННЯ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА НА ВИЗВОЛЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ (1943–1945 рр.)

Суденко О. В. (м. Черкаси)

У статті проаналізовано діяльність Товариства Червоного Хреста на визволених територіях України в період 1943–1945 рр.

Ключові слова: Товариство Червоного Хреста, оборонно-санітарна робота, шефська допомога, госпіталь.

В статье проанализирована деятельность Общества Красного Креста на освобождённых территориях Украины в период 1943–1945 гг.

Ключевые слова: Общество Красного Креста, оборонно-санитарная работа, шефская помощь, госпиталь.

The activities of the Red Cross Organization on the liberated territories of Ukraine during the 1943–1945-s have been considered in the article.

Key words: Red Cross Organization, military and sanitary work, voluntary assistance, hospital.

Питання соціального захисту та охорони здоров'я громадян є пріоритетним завданням для кожної політичної системи. Не була виключенням і радянська влада, яка по закінченню окупаційного періоду розпочала роботу по відновленню державної системи соціальної допомоги населенню визволених районів України. Значну роль в нормалізації життя і ліквідації наслідків нацистської окупації на визволеній території України відіграло Товариство Червоного Хреста. Умови в яких доводилося діяти названій організації були досить складними. І на початку, і в заключний період Великої Вітчизняної війни багатотисячний актив та члени Товариства Червоного Хреста УРСР весь свій час віддавали служінню гуманним цілям цієї організації та радянської медицини. Багатоаспектність соціальної проблематики повоєнного пе-

ріоду, зумовлює інтерес науковців до її ґрунтовнішого вивчення. Враховуючи той фактор, що в роки Великої Вітчизняної війни Товариство Червоного Хреста стало ініціатором нової форми медико-санітарного обслуговування це питання є досить актуальним.

Серед науковців, які присвятили свої дослідження питанням наслідків війни у соціальній сфері, зокрема діяльності Товариства Червоного Хреста, слід назвати Ковалю М. В., Головку М. Л., Лисенку О. Є., Ларіна А. Ф., Маковську Н. В. [1]. Змістом є дослідження ролі товариства у налагодженні повсякденного життя на звільнених від окупації областях України. Важливим внеском до розробки цієї проблематики є й видання під редакцією А. Е. Романенко [2], що вміщує статті вчених-медиків, в тому числі й такі, що розглядають проблеми подолання наслідків війни у медичній сфері, досліджуються етапи роботи Товариства Червоного Хреста у створенні сприятливих умов для лікування людей, що постраждали в роки окупації, висвітлюються напрямки діяльності названого товариства у справі допомоги інвалідам війни, сім'ям військовослужбовців та дітям.

Метою статті є дослідження окремих аспектів діяльності Товариства Червоного Хреста на звільненій від окупації території України.

Діяльність добровільного Товариства Червоного Хреста мала яскраво виражений патріотичний характер. Перебудувавши всю свою роботу відповідно до нових вимог і повністю підпорядкувавши її інтересам Збройних Сил, товариство стало, по суті, оборонним. Це сприяло як зміцненню організаційної структури, так і зростанню його популярності серед трудящих. Вся робота Товариства Червоного Хреста була важливою складовою частиною заходів Комуністичної партії і Радянського уряду щодо зміцнення обороноздатності СРСР [3].

Партійними, радянськими та громадськими організаціями були вжиті необхідні заходи до швидкого відновлення діяльності всіх його ланок. Завдяки цьому, заново створені керівні органи та низові комітети товариства змогли на повну силу розгорнути свою діяльність вже через 2–3 місяці після визволення областей. Так, у грудні 1943 р., коли ще йшли бої на півдні Дніпропетровщини, в області почало діяти оргбюро Червоного Хреста, створювалися районні комітети товариства та первинні організації. Вже на 1 квітня 1944 р. членством у них було охоплено 16,5 тис. чол. і створено 18 сандружин. Прагнення широкої громадськості до участі в оборонно-санітарній роботі забезпечило широке зростання організацій Червоного Хреста на місцях. Якщо в жовтні 1943 р. в Запорізькій області, наприклад, налічувалося лише 106 організацій, то через рік їх було вже 130. Кількість членів у них збільшилася за цей час з 14 тис. до 67 тис. Найбільш активно цей процес відбувся в Харківській (2100 первинних організацій і 107 тис. членів), Київській (відповідно, 2200 і 105 тис.), Сталінській (1860 і 126 тис.) та Ворошиловградській (1616 і 80 тис.) областях.

На кінець війни організації товариства розгорнули роботу в усіх областях і районах республіки. За станом на 1 липня 1945 р. діяли 24 обласних і 757 районних комітетів а близько 40 тис. первинних організацій, в яких налі-

чувалося 2083 тис. членів. 18 % усіх організацій було створено на підприємствах, 50 % – у колгоспах, МТС и радгоспах, 32 % – в установах. Загальне керівництво їх роботою здійснював Центральний комітет Товариства Червоного Хреста та Червоного Півмісяця Української РСР, який із серпня 1943 р. перебував у Харкові, а з листопада – в Києві [4].

Протягом 1943–1944 рр. було налаштовано 2000 госпітальних ліжок силами лише Ворошиловградської організації Червоного Хреста. По всій території УРСР дана організація активно діяла в галузі створення сприятливих умов для лікування людей, що постраждали в роки окупації. Трудящі України винайшли можливість на прохання Червоного Хреста, виділити з свого майна для госпіталів та лікарень більше як 20 000 ліжок, багато посуду та ін. [5].

На 01.10.1944 р. було розгорнуто громадську санітарну роботу майже по всіх областях УРСР, створено 18 681 первинну організацію, що нараховували 891 538 членів Червоного Хреста.

Досить значною роботою організації в період 1944–1945 рр., було здійснення шефської допомоги госпіталям, розгортання евакогоспіталів, створення санпостів та донорство. Виконано було значну роботу по забезпеченню госпіталів продуктами харчування, необхідними матеріалами для лікування. Так, наприклад, первинні організації Дніпропетровська активно допомагають підшефним палатам, в м. Запоріжжі проведена робота по організації та облаштуванню санаторію для льотчиків; в Сумській області в III кварталі, було зібрано для допомоги госпіталям 85 тис. крб. [6].

Раднарком СРСР спільно з виконкомом Спілки товариства Червоного Хреста та Червоного Півмісяця здійснили ряд заходів у плані надання допомоги населенню визволених від ворога районів країни, зокрема Української РСР. У квітні 1944 р. УРСР працювали 15 санітарно-епідеміологічних загонів. До їх складу входили медпрацівники (сандружинники, медсестри, санітарки, лаборанти) на чолі з лікарем. Вони мали необхідні медикаменти, а також санітарно-гігієнічні лабораторії. Крім того, вони могли на місці розгорнути невеликі стаціонари. Цим загонам було виділено автомашини і інший транспорт [7].

Зусиллями організацій Червоного Хреста УРСР було створено численну добровільну армію громадських інструкторів, які мали постійно стежити за санітарним станом вулиць, дворів, квартир, шкіл, місць загального користування, виявляти інфекційних хворих та вогнища захворювання, повідомляти про них, допомагати медпрацівникам здійснювати госпіталізацію й санітарну обробку населення. Наприклад, на Ворошиловградщині при сприянні обласного комітету Червоного Хреста було сформовано 360 бригад з числа значкистів ГСО та санпостівців. Вони перевірили санітарний стан багатьох будинків і дворів, упорядкували криниці, відремонтували лазні тощо. Загалом члени організацій цього товариства обстежили населення 65 районів 9 областей республіки, 654 села, десятки тисяч людей. Це допомогло не лише зберегти життя та здоров'я мільйонів трудівників, а й забезпечити необхідні умови для роботи тих, хто працював у тилу [8].

Вже в 4-му кварталі 1944 р. ряд Обкомів Червоного Хреста розпочали роботу по здійсненню допомоги інвалідам війни, сім'ям військовослужбовців та дітям. Так, Полтавський обком Червоного Хреста організував шефство над 17 дитячими будинками, Ворошиловградській обком, провів підготовчу роботу по створенню дитячого будинку [9].

Величезна увага приділялась підготовці медичного персоналу на навчальних базах товариства Червоного Хреста. На кінець війни в УРСР було підготовлено майже 29 тис. медсестер і 27 тис. сандружинниць. Усього ж за роки Великої Вітчизняної війни товариство Червоного Хреста УРСР підготувало для діючої армії 59 тис. медсестер і 47 тис. сандружинниць [10].

Діяльність Товариства Червоного Хреста не обмежувалося лише допомогою пораненим та хворим, подвірними обходами, створенням додаткових лікарняних ліжок. В цілому діяльність товариства була спрямована на подолання санітарного безладу в республіці. У роки війни перед товариством постало й таке важливе завдання, як всебічна допомога органам охорони здоров'я у попередженні епідемій та ліквідації окремих осередків інфекційних захворювань. Ця допомога була особливо потрібною в районах, щойно визволених від ворога, беручи до уваги складний санітарний стан населених пунктів. Тож РНК УРСР спільно з виконкомом Червоного Хреста вжили ряд необхідних заходів по проведенню необхідної профілактичної роботи [11].

Активна робота Товариства Червоного Хреста і його представників була одним з виявів патріотизму та самовідданої праці членів громадських організацій та пересічних громадян в роки Великої Вітчизняної війни. Спільно з органами державної влади та Радянським урядом члени Товариства Червоного Хреста протягом 1943–1945 рр. доклали значних зусиль до справи нормалізації діяльності органів охорони здоров'я та здійснили ряд комплексних заходів у справі допомоги інвалідам, сім'ям військовослужбовців, дітям-сиротам та іншим соціально незахищеним верствам населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ларін А. Ф., Маковська Н. В. Боротьба за поліпшення санітарного стану визволених районів УРСР (1943 – 1945 рр.) // УІЖ. – 1986. – № 12. – С. 58–59.
2. Головка М. Л. Суспільно-політичні організації та рухи України в період Другої світової війни. – К.: Олан, 2004. – 704 с.
3. Коваль М. В. Общественно-политическая деятельность трудящихся Украинской ССР в период Великой Отечественной войны. – К., 1977. – 136 с.
4. Здравоохранение в УССР. Пути и итоги развития / Под ред. А. Е. Романенко. – К.: Здоровье, 1987. – 484 с.
5. Коваль М. В. Товариство Червоного Хреста і Червоного Півмісяця в УРСР // УІЖ. – 1975. – №4. – С. 82.
6. Коваль М. В. Товариство Червоного Хреста і Червоного Півмісяця в УРСР // УІЖ. – 1975. – №4. – С. 87.
7. Здравоохранение в УССР. Пути и итоги развития / Под ред. А. Е. Романенко. – К.: Здоровье, 1987. – С. 444.
8. Українська РСР у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу 1941 – 1945 рр. в 3 т. – Т. III. – К., 1969. – С. 143–144.

9. Ларін А. Ф., Маковська Н. В. Боротьба за поліпшення санітарного стану визволених районів УРСР (1943 – 1945 рр.) // УІЖ. – 1986. – № 12. – С. 58–59.
10. Коваль М. В. Общественно-политическая деятельность трудящихся Украинской ССР в период Великой Отечественной войны. – К., 1977. – С. 65.
11. Українська РСР у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу 1941 – 1945 рр. в 3 т. – Т. III. – К., 1969. – С. 146.
12. Коваль М. В. Все – для перемоги. Подвиг трудящих України у Великій Вітчизняній війні 1941 – 1945 рр. – К., 1970. – С. 51.
13. Головка М. Л. Суспільно-політичні організації та рухи України в період Другої світової війни. – К.: Олан, 2004. – С. 508.

УДК 94(477)

ЗАСЛАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ РАДЯНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ РЕПРЕСІЙ ПРОТИ ЗАМОЖНИХ ВЕРСТВ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА В ПЕРІОД КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ

Фрей Л. В., Лазуренко Ю. М. (м. Черкаси)

В статті досліджується соціально-економічне та суспільно-політичне становище заможного селянства України в роки колективізації. Висвітлюється характер участі заможного селянства в суспільно-політичному житті села й передумови проведення насильницької колективізації та «ліквідації куркульства як класу».

Ключові слова: насильницька колективізація, розкуркулення, хлібозаготівлі, масові репресії, опір населення.

В статье исследуется социально-экономическое и общественно-политическое положение зажиточного крестьянства Украины в период коллективизации. Анализируется характер участия зажиточного крестьянства в общественно-политической жизни села и предпосылки проведения насильственной коллективизации и «ликвидации кулачества как класса».

Ключевые слова: насильственная коллективизация, раскулачивание, хлебозаготовки, массовые репрессии, сопротивление населения.

Social-economic and social-political state of Ukrainian rich peasantry during the years of collectivization is researched in the article. The character of the participation of rich peasantry in social-political life and preconditions of conducting violent collectivization and liquidation of kulaks as a class are analyzed.

Key words: violent collectivization, dispossession of kulaks, grain procurements, mass repressions, resistance of population.